

Перспективним, на нашу думку, є дослідження сленгів різних молодіжних угруповань Іспанії для виявлення універсальних та специфічних рис цих соціолектів, також розгляд впливу сленгу на загальнонаціональну мову, взаємодію загальноновживаної лексики та лексики, що знаходиться за межами літературного стандарту.

1. Савельев Е.А. Русскоязычные sms-тексты в социолингвистическом аспекте (на примере текстов SMS-сообщений представителей молодежной среды): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Евгений Александрович Савельев. – Нижний Новгород, 2011. – 18 с.
2. Betty S. La jerga juvenil de los SMS :-). – Cuadernos del Lazarillo, № 31 (luglio-diciembre), Salamanca, Spagna, 2006, P. 68-76. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cibersociedad.net/archivo/articulo.php?art=226>.
3. Rodríguez J.C. El fin anunciado de la escritura a mano. – *El Mundo.es*, 14.05.2006 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.elmundo.es/suplementos/magazine/2006/346/1147456304.html>.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Diccionario SMS: hexo x tí u xa tí, tú pones las reglas. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.diccionariosms.com>
2. Diccionario de la jerga juvenil. Realizado por los alumnos del IES Sierra de Leyre (Sangüesa, Navarra) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lenguetazosliterarios.blogspot.com/2010/11/creacion-de-un-diccionario-colaborativo.html>.

Торосян О. М., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПАРАМЕТРИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті йдеться про необхідність особистісного, прагматичного розуміння мови, аналізується поняття особистості та її міжкультурної компетенції як необхідних складників комунікативної ситуації (дискурсу), підкреслюється значимість розроблення типології особистостей з погляду лінгвістики.

Ключові слова: особистість, міжкультурна компетенція, комунікативна ситуація, культурний релятивізм, етноцентризм, соціокультурний аспект, прагматична норма.

Статья рассматривает необходимость личностного, прагматичного понимания языка , в ней анализируются понятия личности и ее межкультурной компетенции как необходимых составляющих коммуникативной ситуации, подчеркивается значимость разработки типологии личностей с точки зрения лингвистики.

Ключевые слова: *личность, межкультурная компетенция, коммуникативная ситуация, культурный релятивизм, этноцентризм, социокультурный аспект, прагматическая норма.*

The article deals with the concept of personality and its intercultural competence as communicative situation components. The author lays the stress on the necessity of personal, pragmatic language understanding. It is important that the concept of personality should be introduced into linguistic pragmatics and personality typology be developed.

Key words: *personality, intercultural competence, communicative situation, cultural relativity, socio-cultural aspect, pragmatic norm.*

Дискурсологія як наука розглядає різні елементи дискурсу як комунікативної ситуації. Для того, щоб ситуація спілкування мала місце, потрібне ефективне поєднання багатьох чинників, до яких, на думку дослідників, відносяться учасники комунікації, нелінгвістичний контекст як знання світу поза мовою, який використовується з метою інтерпретації, паравербальні чинники, інтертекст, жанр дискурсу, тематика й цілі комунікації тощо [Cook 1995, 11; Nunan 1993, 78]. Подальший аналіз розширює спектр складників за рахунок каналу комунікації, комунікативного шуму, його джерела, засобів кодування й декодування, контакту й коду, інтенції, інтерпретанти і т. ін.

О.О. Селіванова пропонує діалогічну модель комунікативної ситуації, складниками якої є комуніканти, текст (повідомлення) як знаковий посередник, інтеріоризоване буття і семіотичний універсум культури, до яких занурені адресант, адресат і текст [Селіванова 2002, 144-156]. Усі перераховані компоненти комунікативної ситуації складають її функціональні вузли – модулі, які представляють подальшу структуру дискурсу. Так, адресант має мотиви, інтенції і стратегічні програми, що впливають на формування повідомлення і втілюються у його знаковому вираженні (тексті). Адресат, виходячи із власної інтерпретанти, сприймає і розуміє це повідомлення. Канал зв'язку представлений способом передачі інформації, це – спосіб

інформаційного обміну та комунікативного впливу. Комунікативна взаємодія є процесом, що інтегрує усі модулі ситуації в комунікативному акті.

Мовленнєва діяльність не є простим набором перерахованих складників, тобто, крім елементної, розрізняють також рівневу стратифікацію. Рівнева стратифікація зумовлює виокремлення в межах комунікативної ситуації певних рівнів, пов'язаних з підходами до аналізу. Так, І. Сусов розрізняє три рівні: формально-семіотичний, співвіднесений із вербально-знаковою формою повідомлення; когнітивно-інтерпретаційний, співвіднесений зі змістом, закладеним у повідомленні й інтерпретованим адресатом; соціально-інтерактивний, пов'язаний з комунікативною взаємодією в певному соціальному середовищі у співвідношенні намірів, стратегій, реакцій [Сусов 1988, 7–13]. О. Тарасова виокремлює когнітивний, соціально-культурний і міжособистісний рівні мовленнєвої діяльності [Тарасова 2000, 276], підкресливши тим самим особистісну суб'єктність комунікації, її занурення до соціуму й культури.

Найбільш повною, на нашу думку, є класифікація рівнів, запропонована О.О. Селівановою, яка виділяє у структурі дискурсу чотири рівні: *формально-змістовий рівень*, що враховує смислові площини породження й інтерпретації; *інтерактивний* (мотиваційно-прагматичний), що забезпечує взаємодію комунікантів із закладеними в їхній свідомості мотивами, цілями, стратегічними програмами й інтерпретантами; *онтологічний*, сформований ситуацією спілкування (місцем, часом, оточенням тощо); *соціокультурний*, що залучає до комунікації соціальні та культурні параметри. Ці рівні пронизують кожний окремий модуль комунікативної ситуації й забезпечують діалогічність й зв'язаність її складників [Селіванова 2008, 594].

Обов'язковим складником системи комунікативної ситуації є особистість комуніканта. Комунікант є особистістю, яка здійснює комунікативний акт передачі інформації й комунікативного впливу або сприймає й інтерпретує її. У комунікативній ситуації комунікант виконує функцію адресанта – того, хто породжує мовлення, текст і передає повідомлення, й адресата – реципієнта, одержувача інформації. Взаємодія комунікантів у ситуації спілкування можлива завдяки спільному коду однієї мови, спільності тезаурусів, комунікативних навичок, установок, знань соціальної системи, культури тощо.

Уявлення про мову, як про закриту, протиставлену мовленню систему знаків та фігур, не веде до розуміння її істинної сутності. Усе частіше сьогодні лінгвісти говорять про мову як про форму, спосіб життєдіяльності людини, спосіб вираження людського досвіду і його усвідомлення, спосіб вираження особистості і організації міжособистісного спілкування у процесі сумісної діяльності людей. Від об'єктивізованого, деперсоналізованого уявлення про мову дослідники переходять до її особистісного, прагматичного розуміння. У лінгвістичний апарат вводиться поняття особистості, яке раніше розглядалося як концепт філософії, психології, соціології, інших соціальних наук. У понятті особистості одна одній протиставляються дві сторони [Сусов 2009, 217].

По-перше, особистість виступає продуктом суспільного розвитку. Вона виростає із соціального середовища, формується у цьому середовищі, є об'єктом впливу різноманітних відношень: професійних, гендерних, вікових, расових, етнічних, конфесійних, територіальних та інших. Особистість вихована своєю епохою, її суспільною свідомістю, психологією, культурою. Вона включена в систему рольових функцій, очікувань, регуляторних рекомендацій.

По-друге, особистість не просто об'єкт зовнішнього впливу, а активно діючий учасник суспільної трудової та пізнавальної діяльності, суб'єкт матеріальних та духовних стосунків, який усвідомлює своє місце у суспільстві, своє відношення до людей, їхніх потреб, мотивів, інтересів та цілей. Особистість керується власними інтересами та мотивами, які пов'язані із суспільними стимулами діяльності. Тим самим створюється і утверджується її індивідуальність, неповторність.

Таким чином, особистість діалектично поєднує соціальне та індивідуальне, загальне та особливе, природне та пізнане, об'єктивне та суб'єктивне. Уведення поняття особистості в лінгвістичну прагматику дає можливість говорити про те, що мова належить перш за все особистості, яка усвідомлює себе і своє місце у світі, свою роль у практичній діяльності, мовному спілкуванні, своє відношення до прийнятих принципів ведення дискурсу. Мовленнєві акти, мовленнєві кроки особистісно орієнтованої прагмалінгвістики є не просто компонентами дискурсу, а виступають як свідомі та цілеспрямовані акти особистості.

Дискурс як комунікативна ситуація формується перш за все його учасниками, окремими особистостями. Вони приймають на себе певні комунікативні ролі, обмінюються мовленнєвими актами,

вибирають мовленнєві прийоми, тактики і стратегії ведення дискурсу. Особистості ініціюють комунікативну подію, регулюють хід дискурсу, задають йому тему і стиль (нейтральний, офіційний, дружній тощо). Особистість може проявляти себе у дискурсі по-різному: як контактна і неконтактна, конформістська і неконформістська, кооперативна і некооперативна, жорстка і поступлива і т.д. У дискурсі втілюються притаманні його суб'єктам типи характерів, темпераменти, здібності, домінуючі почуття й мотиви, індивідуальні особливості протікання психічних процесів тощо. Співвідношення типів дискурсу і типів особистості потребує подальшого дослідження і викликає певні труднощі, пов'язані з наявністю класифікацій типів особистостей із точки зору філософії, психології, соціології, інших соціальних наук, та відсутністю типології мовленнєвих особистостей.

Комунікативна ситуація набуває форми міжкультурної комунікації, коли є інформаційним обміном особистостей, що належать до різних культур. Міжкультурна комунікативна компетенція особистості є необхідним складником комунікативної ситуації (дискурсу). Аналіз параметрів, особливостей міжкультурного спілкування, соціокультурних чинників його оптимізації, формування практичних навичок і вмінь спілкування із представниками інших культур є предметом окремої галузі мовознавства, яка базується на дослідженнях методики викладання, перекладознавства, етнопсихології, культурології, лінгвокраїнознавства, лінгвопрагматики. Сьогодні ми говоримо про своєрідне соціальне замовлення на дослідження проблем міжкультурної комунікації, оскільки багато людей стикається із проблемами міжкультурного нерозуміння, викликаного розбіжностями в культурних нормах комунікації.

Лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації полягає в дослідженні мовних і паравербальних маркерів культурної інформації з метою досягнення комунікативного співпраці носіїв різних культур і запобігання комунікативному конфлікту.

Міжкультурна компетенція особистості є знанням на підставі власної культурної компетенції чужих культурних стандартів. Вона формується на засадах культурного релятивізму й толерантності до чужої культури і мови, до їхніх традицій, особливостей соціальної, у тому числі і комунікативної, поведінки. Культурний релятивізм як бажана характеристика мовної особистості створює необхідні передумови для комунікативного співробітництва як

взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації, проте висуває вимоги до людини, оскільки позбавляє її звичних ціннісних орієнтирів [Трошина 2000, 60].

Володіння іншою мовою не є запорукою комунікативної успішності, для цього потрібне органічне поєднання мовного і культурного кодів у спілкуванні. Підміна чужого культурного досвіду кодом рідної культури нерідко призводить до "парадоксів міжкультурної комунікації" [Селіванова 2008, 305], тобто псевдокомунікації, непорозуміння, повного або часткового блокування каналів передачі і сприйняття інформації.

Культурному релятивізму протистоїть принцип етноцентризму, який розглядає культурні надбання іншого народу з позицій свідомого сприйняття носіями культури власного культурного стандарту як єдино можливого та правильного. Етноцентризм є однією з головних перешкод міжкультурних контактів і нерідко призводить до комунікативного конфлікту при міжкультурному спілкуванні.

Пріоритетним компонентом міжкультурної компетенції є її соціокультурний аспект, тобто мовленнєвий етикет, культура спілкування. Він включає в себе систему знань, цінностей, зразків поведінки, характерних для ситуацій комунікативного спілкування, а також умінь гнучко реалізовувати їх на практиці з метою забезпечення ефективності спільної діяльності. Мовленнєва культура потребує дотримання етикетних і прагматичних норм. Під етикетними нормами розуміють доцільність вживання мовленнєвих засобів у різних соціальних умовах (мовець добирає певні формули мовленнєвого етикету відповідно до соціального статусу партнера в комунікації). Прагматичні норми – це правила спілкування (вміння розпочати та закінчити розмову, тощо) і тактика спілкування (вміння перефразувати вислів, заповнити паузу, тощо). Практика комунікативного підходу до вивчення мови переконує, що ці компоненти спілкування відіграють у ньому не менш важливу роль, ніж, наприклад, правильність мовлення, дотримання граматичних норм, оскільки звертання з порушенням етикетних норм може призвести до більш негативних наслідків, аніж граматична або лексична помилка. Тривалі незаповнені паузи, незавершені речення, незв'язність мовлення ведуть до втрати інтересу з боку слухача. Носії мови, як правило, охоче вибачають вимовні, граматичні або лексичні помилки співрозмовника-іноземця, але вони досить болісно реагують на порушення мовленнєвого і поведінкового етикету.

Мовленнєвий етикет охоплює всі сфери людського життя та діяльності, розглядається як сукупність культурних, національних та соціальних сценаріїв (правил) мовно-комунікативної поведінки, притаманних тим чи іншим спільнотам [Алехина 1996]. Такі культурно-зумовлені сценарії складаються зі стабільних формул поведінки, що визначають правила встановлення мовленнєвого контакту, правила вибору потрібного стилю спілкування відповідно до соціальних ролей та ситуаційних позицій.

Сприйняття і розуміння культурних особливостей, вербальної та невербальної поведінки представників певної культурної спільноти, повага до чужого сприйняття світу веде до процесу збагачення особистості, створення нового стилю спілкування, впровадження діалогу культур. Міжкультурна компетенція особистості як складник комунікативної ситуації (дискурсу) є безперечно необхідною умовою успішного спілкування.

1. Алехина И.С. Имидж и этикет делового человека. – М., 1996.
2. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. – К., 2002.
3. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. – Полтава, 2008.
4. Сусов И.П. Деятельность, сознание, дискурс и языковая схема // Языковое общение: процессы и единицы. – Калинин, 1988.
5. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика. – Винница, 2009.
6. Тарасова Е.В. Речевая системность в терминах лингвопрагматики // Вісник Харківського національного університету. – 2000. – № 471.
7. Трошина Н.Н. Лингвистический аспект межкультурной коммуникации // Лингвистические исследования в конце XX века: Сб. обзоров. – М., 2000.
8. Cook G. Discourse and Literature. – Oxford, 1995.
9. Nunan D. Introducing Discourse Analysis. – L., 1993.

Турчина А.А., здобувач,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ДИСТРИБУЦІЯ МІЖМОВНИХ ОМОНІМІВ У СИСТЕМІ ПОВНОЗНАЧНИХ ЧАСТИН МОВИ

У статті розглядаються міжмовні омоніми у системі повнозначних частин мови (іменникова, прикметникова та дієслівна лексика), аналізуються питання граматичної омонімії у чеському мовознавстві.

Ключові слова: міжмовні омоніми, морфологічна омонімія, близькоспоріднені мови.